

страждати і сміятися, є джерелом натхнення і спокою. Важлива умова щасливого кохання – його взаємність, а результат – офіційні заручини.

Важливо знати й вживати фразеологізми в мовленні, тому що вони роблять наше мовлення яскравим, емоційним, образним і виразним.

Література:

1. Баштабак А. Ш. Фразеологизмы в турецком языке и их особенности [Текст] / А. Ш. Баштабак // Международный научный журнал «Символ науки». Москва, 2016. – С.117–199.
2. Воркачев С. Г. Любовь как лингвокультурный концепт [Текст] / С. Г. Воркачев. – Москва: ИТДГК «Гнозис», 2007. – 287с.
3. Питання сходознавства в Україні: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 28 березня 2019 року. – Харків, 2019. – 422 с.
4. Шаховский В. И., Панченко Н. Н. Национально-культурная специфика концепта «обман» во фразеологическом аспекте // Фразеология в контексте культуры. – Москва: Языки русской культуры, 1999. – С. 285–288.
5. Aksoy Ö.A. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. – İnkilap Yayınevi, 2007. – С.1. – 486 s.

Історизми та архаїзми в українській мові
Кассіф Аюб (Марокко), Аім Маді Амаль (Марокко)
Науковий керівник – ст. викладач Малихіна Ю.О.
ХНАДУ

Чимало століть відділяє сучасну мову від мови предків. Багато що змінилося за цей час. Одні слова з'явилися, інші пішли в небуття, деякі стали вимовлятися інакше, деякі змінили своє значення. Пропонуємо Вам вирушити у незвичайну подорож у минуле і познайомитися під час нашої подорожі з такою групою пасивної лексики української мови, як історизми і архаїзми (застарілі слова).

Застарілі слова не вживаються в повсякденному спілкуванні, а зустрічаються рідко, у певних умовах, зазвичай у творах класичної літератури. Часто їхнє значення не знають навіть носії мови. Залежно від причин, за якими те чи інше слово відноситься до розряду застарілих, виділяються історизми та архаїзми.

Історизми – застарілі слова, що вийшли з ужитку у зв'язку зі зникненням тих реалій, які вони називали (внаслідок дії позамовних чинників): *чумак, отаман, виборний, кріпак, дукат, жупан, мушкет, фунт, ратуша* і т. д.

Архаїзми ж – це слова, які позначають поняття, предмети, явища, існуючі й нині, але витіснені з активного вживання іншими словами. Отже, архаїзми мають синоніми в сучасній українській мові: *заморський (іноземний), десниця (права рука), одесною (праворуч), перст (палець), уповати (сподіватись, твердо вірити), чадо (дитя), вої (воїни), злато (золото), дарабчик (шматочок), вельми (дуже), сиріч (тобто)* і т. д.

Так, історизми по суті позначають те, чого вже немає, а архаїзми – це старовинна назва того, що існує і зараз.

Давайте розглянемо кожен вид застарілої лексики безпосередньо.

Історизми представляють мову певної історичної епохи: *імператор, патрицій, плебей* (зрозуміло, що мова йде про часи Римської імперії).

Необхідно пам'ятати, що історизми не мають і не можуть мати синонімів у сучасній літературній мові.

Серед історизмів виділяють такі семантичні групи, тобто групи за значенням:

1) назви давніх суспільно-політичних реалій: *князь, отаман, гетьман, вельможа, челядь, паж, бунчужний, подушине, данина, волость, партком;*

2) назви зниклих народів, племен: *печеніги, торки, ятвяги, кривичі, радимичі, угличі;*

3) назви колишніх професій: *скоморох, звіролов, ключник, вівчар, блазень, кожум'яка, гутник, лучник, камердинер, лакей, козачок;*

4) назви застарілих знарядь праці, зброї: *рало, соха, ступа, прядка, веретено, мушкет, рогатина, пістоль;*

5) назви одягу, який зараз не носять: *кирея, кунтуш, ліврея, чумарка, кацавейка, каптур, зипун, камзол;*

б) назви старовинних грошових одиниць та одиниць виміру: *гривеник, крейцер, лікоть, копа, аришин, дюжина, фунт*;

7) види виробничої діяльності: *конка, мануфактура*.

Архаїзми – застарілі для певної епохи назви предметів та явищ, звороти, форми слів, афікси, що вийшли з активного вжитку або витіснені сучасними відповідниками (внаслідок дії внутрішньомовних чинників).

Залежно від того, стає застарілим все слово, або ж тільки значення слова, його фонетичне оформлення, чи окрема словотворча морфема, архаїзми поділяють на семантичні групи:

1) Лексичні архаїзми – це слова, які цілком вийшли з ужитку і перейшли в пасивний словниковий запас: *відати (знати), ликувати (радіти), ланіти (щоки), рамена (плечі), гайник (лісник), піт (поет), дмухач (вітер), отрок (підліток), психея (душа), парадиз (рай), сей (цей)*.

2) Лексико-семантичні архаїзми – це слова, у яких застаріло одне або кілька значень: *істукан (статуя), пристанище (гавань, порт)* та ін.

3) Словотворчі (морфемні) архаїзми – це слова, у яких застаріли окремі морфеми або словотворча модель: *дол (долина), ділення (поділ), дариця (дарунок), демократній (демократичний), фантазм (фантазія)*.

4) Лексико-фонетичні архаїзми – це слова, у яких у результаті історичного розвитку змінилося звукове оформлення (звукова оболонка), однак значення слова збереглося повністю: *древо (дерево), осьмнадцать (вісімнадцять), паипорт (паспорт), гишпанський (іспанський), тлунок (шлунок), братік (братик), збірати (збирати), зіма (зима), кривавий, кровавий (кривавий)*.

5) Граматичні архаїзми – це застарілі граматичні форми, які в сучасній українській мові утворюються по-іншому: *даждь (дай), співать (співати), стар (старий), у порогу (на порозі)* та ін.

Особливу групу складають акцентологічні архаїзми – тобто слова, у яких змінився наголос (від лат. «accentum» – виділення, наголос): *музи'ка (му'зика); суфі'кс (су'фікс), філосо'ф (філо'соф)* та ін.

Застарілі слова різні за походженням: серед них є докорінно українські (*князь*), старослов'янські (*святиня*), запозичені з інших мов (*вояж – подорож*).

Причини переходу слів у пасивний склад можуть бути позамовні і власне мовні. Поява історизмів завжди пояснюється позамовними причинами (соціальні зміни, зміни в культурному житті і т.д.). Причини появи архаїзмів можуть носити як позамовний, так і власне лінгвістичний характер. Внутрішньомовні зміни пов'язані з наявністю функціональних різновидів мови і мовлення, синонімічних зв'язків і т.д. Архаїзація слів не пов'язана з їхнім походженням. Застарівати можуть докорінно українські слова: *плахта, кошовий*; слова, старослов'янські за походженням: *єдин, чадю*; запозичені слова: *натура – природа, сатисфакція – задоволення*.

Але іноді буває дуже складно розрізнити історизми та архаїзми. Це пов'язано як з відродженням культурних традицій, так і з частим вживанням цих слів у прислів'ях, приказках та інших творах народної творчості. До таких слів можна віднести слова, що позначають одиниці вимірювання довжини або ваги, що називають християнські та релігійні свята і т. д.

Роль застарілих слів в українській мові різноманітна. Історизми у спеціальній науковій літературі використовуються для найбільш точного опису епохи. У творах художньої літератури історизми та архаїзми допомагають відтворити колорит епохи, наприклад:

Дали їм в сотники панів.

Дали значки їм з хоругвою,

Бунчук і бубни з булавою,

Списів, мушкетів, палашів. (Котляревський І.П., Енеїда)

Часто письменники звертаються до застарілих слів як до виразного засобу художнього мовлення. Прикладами можуть служити твори Котляревського І.П.,

Гулак-Артемівського П.П., Шевченка Т.Г., Франка І.Я., Лесі Українки, Тичини П.Г. та ін.:

*На землю злізла ніч... Нігде ані шиширхне;
Хіба то декуди скрізь сон що-небудь пирхне,
Хоч в око стрель тобі, так темно надворі.
Уклався місяць спать, нема ані зорі,
І ледве, крадькома, яка маленька зірка
З-за хмари вигляне, неначе миш з засіка.
І небо, і земля – усе одпочива,
Все ніч під чорною запаскою хова...*

(Гулак-Артемівський П.П., Пан та собака)

У цій байці архаїзмами є слова *нігде* (*ніде*), *спать* (*спати*), *одпочива* (*відпочиває*). Історизми – *засіка*, *запаска*. *Засіка* – відгороджене місце у коморі або зерносховищі для зсипання зерна або великий ящик з лядою для зберігання зерна, борошна. *Запаска* – жіночий одяг у вигляді відрізка тканини певного розміру, що використовується замість спідниці для обгортання стану поверх сорочки. *Запаскою* також називали фартух («попередницю»).

Нерідко архаїзми та історизми являються засобом мовної характеристики персонажів або показують ставлення автора до них:

*«Насилу сотника збудили
Та розказали: так і так!
Перехрестився неборак,
Коня найкращого сідлає.
І скаче в Київ...»* (Шевченко Т.Г., Сотник).

Неборак – людина, становище або вчинки, дії якої викликають співчуття.

Часто застарілі слова вживають для експресії, іронії, зневаги, або щоб наповнити вислів пафосом урочистості, справжньої чи удаваної поваги:

Тур тяжку боль одоліва, к Енею руки простягає і мову слезную рече

(Котляревський І.П., Енеїда)

Тут архаїзмами є слова *боль (біль), одоліва (тобто долає), рече (тобто говорить)*. А вислів *мову слезною рече* означає *жалісливо говорить*. Прийменник «к» з давальним відмінком (*к Енею*) теж є граматичним архаїзмом. Зараз натомість вживають прийменник «до» з родовим відмінком.

Щоб уникнути можливих помилок у тлумаченні таких слів, при роботі з художніми творами рекомендуємо користуватися словником застарілих слів і діалектних зворотів або тлумачним словником.

Ми здійснили подорож і дізналися, що архаїзми та історизми в українській мові – це застаріла лексика, яка є пасивною. І сподіваємося, що ця інформація була для вас цікавою та пізнавальною.

Література:

1. Гайдученко Г.М. Семантико-стилістична характеристика хронологічно маркованої лексики (на матеріалі української історичної прози другої половини ХХ століття): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук: 10.02.01 — Українська мова. — Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. — К., 1999. — 25 с.
2. Гулак-Артемівський П. Пан та собака. (Казка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=813>
3. Котляревський І.П. Енеїда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrlit.org/kotliarevskiy_ivan_petrovych/eneida/28
4. Шевченко Т.Г. Сотник. Повне зібрання творів: У 6 т. – К., 2003. – Т. 2: Поезія 1847-1861. – С. 171-183. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev279.htm>

Уявлення китайського народу про щастя в прислів'ях і приказках

Лю Юйкунь (КНР)

Науковий керівник – доцент Т.М. Лагута

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Китай – це стародавня країна, її історія налічує більше п'яти тисяч років, а китайці – могутня нація, яка накопичила великий досвід у різних галузях людської життєдіяльності.

Інтерес до вивчення східних етносів, зокрема китайського як носія давньої культури й оригінальної писемності, не послаблюється вже довгий час. Завдяки бурхливому розвитку Китай посідає передові позиції у світовій економіці, що викликає інтерес до розуміння китайського менталітету для